

A természet sokfélesége

„*Varietas delactat*”
(Cicero)

A gerinctelen állattani gyűjtemény létrehozásának somogyi előzményei

A múzeum gerinctelen állattani gyűjteményének kialakítása 1985-ben kezdődött, amikor Ábrahám Levente a Somogy Megyei Múzeumok alkalmazásába került, mint gerinctelen állatokkal foglalkozó zoológus-muzeológus. Gyűjteményi anyaga a múzeumnak ezt megelőzően nem volt.

Bár már a második világháború előtt is gyűjtötték a múzeumban a természeti tárgyakat és a természettudományi osztály ma is féltve őrzött szép leírókartonjaiból kiderült, hogy egy-egy nagyobb méretű darabzsfészek, amely látványosságánál fogva közérdeklődésre tarthatott számot, bekerült a múzeum gyűjteményébe.

Azonban a múzeumi gyűjteménytől függetlenül a múlt század első felétől kezdve, amikor kialakult egy tehetősebb polgári réteg (orvosok, köztisztviselők, tanárok stb.) a megyében nagyon jelentős zoológiai gyűjteményeket hoztak létre elsősorban Kaposvárott. Egykoron és napjainkban is a gerinctelen állatok kutatásával, gyűjtésével foglalkozó emberek a nagy formagazdagságot és fajszámot elérő bogarak és a színpompás lepkék gyűjtését részesítették előnyben. Más gerinctelen állatgyűjtemény (rovar vagy csiga stb.) felállítása nagyon esetleges volt.

A polgárosodó Kaposvárott a múlt század elejétől kezdve a természetkedvelő emberek körében a szabadidő eltöltés kedvelt formája volt a természeti értékekben gazdag zselici gerinctelen állatvilág tanulmányozása és gyűjtése. Erről részletesebben a *Natura Somogyiensis I.* kötetében, Somogy faunakatalógusában számoltunk be, de e helyütt is meg kell legalább három személyről emlékeznünk. Krajvajszky István (1871–1943) volt az első, aki jelentősebb gyűjteményt halmozott fel és sok más embert is „megfertőzött” gyűjtő szenvedélyével. E kor kiemelkedő és magas tudományos színvonalon dolgozó alakja Pazsiczky Sándor (1881–1945), a Somssich Gimnázium rajz-természettanára volt, aki csodálatos gyűjteményt hagyott az utókorra. Gyűjteményét ma a Magyar Természettudományi Múzeum (Budapest) őrzi, mivel a Somogy Megyei Múzeum pénz hiányában nem tudta azt megvásárolni. Az ő tanítványa Nattán Miklós (1910–1970) már főleg a második világháború után nagyon eredményesen folytatta Kaposvár környékének gerinctelen zoológiai feltárását. Nagyon jelentős bogár-, és lepkegyűjteményt állított fel, amelyeket a Magyar Természettudományi Múzeum bogárgyűjteménye, és a Janus Pannonius Múzeum (Pécs) lepkegyűjteménye őrzi. Nattán Miklós korai halála után Kaposvár környékén a gerinctelen zoológiai kutatások megszűntek. A fent említett három személy Kaposvárt zoológiai berkekben is jól ismert lepkészeti centrummá tette hazánkban a múlt század közepén. Őriási veszteség Somogy megye és Kaposvár számára, hogy ezek a csodálatos gyűjtemények nem maradtak Somogyban!

Somogy megye sosem tartozott az ország legfejlettebb megyéi közé, lakossága főleg mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozott, ezért a mindennapi megélhetéssel küszködő emberek az olyan nem olcsó hobbit, mint a rovargyűjtés és a gerinctelen zoológiai kutatások nemigen művelhették.

Somogyban élő és tevékenykedő kutatók közül néhány személyről meg kell emlékeznünk. A múlt század végén Ehmann Ferenc (Balatonöszöd) Lichtneckert Ferenc (Siófok) a helyi faunát reprezentáló bogárgyűjteményt állítottak össze, ezek későbbi elhelyezésére is a Magyar Természettudományi Múzeumban került sor.

Dr. Iharos Gyula (1910–2002), a pap-tudós még fiatal kutatóként csatlakozott a világhírnevet szerzett magyar talajzoológiai kutatócsoporthoz, amelyet Dudich Endre, Balogh János, Wojnárovich Elek stb., neve fémjelez. A medveállatkák kutatásában ért el kiváló eredményt, 57 új taxont írt le. Gyűjteményét és az általa leírt fajok típuspéldányait a Magyar Természettudományi Múzeum talajzoológiai gyűjteménye őrzi. Múzeumunk gyűjteményében munkásságának csak különlenyomat-találhatók meg.

Józan Zsolt fiatal kutatótanárként telepedett le Mernyén, és azóta is intenzíven kutatja Somogy fullánkös hártýásszárnyú faunáját. Kutatómunkája alapozta meg a Somogy Megyei Múzeum Természettudományi Osztályának fullánkös hártýásszárnyú gyűjteményét.

A II. világháború előtti időből származó gyűjteményi anyag elpusztult, de szép leíró kartonjai megmaradtak, leltározó: Gönczi Ferenc

Nattán Miklós, a Zselic kiemelkedő tudású rovarász kutatója gyűjteményével

A lepkék a Föld legszínesebb rovarjai

Magyarország vidéki területeinek szisztematikusság természetfelfedezése a hazai múzeumok által szervezett tájgazdálkodó programok keretében indult el. Ezek a programok biztosították a múzeumi gyűjtemények nagymértékű gyarapítását.

A Dél-Dunántúlon 1974-ben kezdődött el a „Mecsek és környéke természetfelfedezése” című kutatóprogram, amelyet Dr. Uherkovich Ákos, a Janus Pannonius Múzeum osztályvezetője, indított el és a program első mérőföldkövéként a Barcsi Borókás kutatását (1974–1985) szervezte meg, ami területileg épp Somogyra esett. A program keretében a gerinctelen állatokkal kapcsolatosan felhalmozódó dokumentációs anyagok, bizonyító példányok főleg a Janus Pannonius Múzeumba kerültek.

Gerinctelen élőlények sokfélesége visszatükröződik a gyűjteményekben

1985-ben Ábrahám Levente gerinctelen állatok kutatójaként, a múzeum alkalmazottjaként nagyon intenzív gyűjtemény gyarapításba kezdett. Ezeket a gyűjteményi egységeket típusonként a gyűjtemény létrehozásában segédkező külső szakemberek munkásságának rövid ismertetésével együtt adjuk közre.

Lepke (Lepidoptera) gyűjtemény

Történetileg elsőként alakult ki a múzeum lepkegyűjteménye, mivel Ábrahám Levente ekkor intenzíven a hazai lepkefaunát kutatta. Az állatok, főleg a rovarok utáni érdeklődése már diákkorában is megmutatkozott. Aktívan kutatta lakóhelyének lepkefaunáját a Bakony területén és néhány ezer példányból álló, a magyar faunát reprezentáló magángyűjteménye alapozta meg a múzeum lepkegyűjteményét. Ezt követően először a Zselicben, Lipótfá környékén kezdte el a somogyi lepkefauna felmérését, majd a hazai tájgazdálkodó programokat (Bakony természetfelfedezése, Mecsek és környéke természetfelfedezése) tekintve mintának szervezte meg a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet alapállapot felmérését (1989) és elvégezte több rovarcsoport vizsgálatát köztük a nagylepkékét is. A programban résztvevő 12 kutató gyűjtőmunkája alapozta meg a többi gerinctelen állattani gyűjteményt.

A kutatások során a lepkéket – gyakorlati okok miatt – molylepke (Microlepidoptera) és nagylepke (Macrolepidoptera) csoportokra osztották, amely első sorban a testméretekben megmutatkozó különbségeket tükrözte vissza, sem mint a fejlődéstani kapcsolatokat. Ez a felosztás a gyűjtemények kialakításánál tartósan és praktikusnak bizonyult a rendbe tartozó fajok nagy száma, és a lepidopterológus kutatók a két csoport vizsgálatára történő specializálódása miatt. A Somogy Megyei Múzeum Természettudományi Osztályán őrzött lepke (Lepidoptera) gyűjteményt szintén ebbe a két csoportba soroltuk be.

A lepkegyűjteményben található molylepke anyag csekély mennyiségű. Ezt az anyagot az 1980-as évek második felében és az 1990-es évek első felében gyűjtöttük és preparáltuk ki, amikor a Bakony területén: Dudaron, Bakonybánán, Tésén és Somogyban: Lipótfán, Böhönyén, Homokpusztán stb. végeztünk természetvédel-

Dr. Ábrahám Levente PhD (1960–)

Alap- és középfokú tanulmányait Dudaron és Zircen, felsőfokú tanulmányait Pécsen és Szegeden végezte, ahol általános és középiskolai tanári diplomát szerzett. Rövid ideig tanított, majd 1985-től a Somogy Megyei Múzeum entomológus-muzeológusa lett. 1989-től a Természettudományi Osztály osztályvezetője, majd 2007-től az intézmény igazgatóhelyettesi munkakörét látta el. Egyetemi doktori fokozatot a Pécsi Egyetemen, tudományos fokozatot (PhD.) a Szegedi Egyetem Környezettudományi Doktori Iskolájában szerzett. Tagja több állattani, rovar- és természetvédelmi tudományos társaságnak, bizottságnak. 2006 óta Kaposvári Egyetem Természetvédelmi Tanszékén tantárgyfelelős oktató, címzetes egyetemi docens. Eddig közel 100 angol és magyar nyelvű tudományos cikke jelent meg rendszeresen vesz részt zoológiai kutatóexpedíciók munkájában. A Natura Somogyiensis folyóirat alapító sorozatszerkesztője. Legjelentősebb szakmai kitüntetése a Pro Natura emlékplakett (2008).

Csíkos medvelepke – részlet a medvelepke gyűjteményi anyagból

mi alapfauna felméréseket. A gyűjtemény azóta csak alkalmilag gyűjtött állatokkal gyarapodott. A gyűjteményben feldolgozó munkát Dr. Szeőke Kálmán és Fazekas Imre végzett. A gyűjtemény adatai részben publikáltak.

A nagylepke gyűjtemény nagyságrendileg, de különösen lelőhelyi anyagát tekintve az egyik legjelentősebb somogyi gerinctelen zoológiai gyűjtemény. Alapvetően két részből áll.

A gyűjtemény nagyobbik részét képezi a hazai faunát reprezentáló anyag. Szinte az összes Magyarországon előkerült faj megtalálható benne. Ábrahám Levente 1980-as évek elején a Bakony területéről származó magángyűjteménynek a múzeumba kerülése óta a gyűjtemény elsősorban az elmúlt 20 évben a Dél-Dunántúlon végzett kutatások bizonyító példányaival gyarapodott. Jelentős mennyiségű anyag származik a Zselicből, a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzetből, a Baláta-tó Természetvédelmi Területről, a Látrányi puszta Természetvédelmi Területről, a Béda-Karapancsa Tájvédelmi Körzetből, a Villányi-hegységből és a Duna-Dráva Nemzeti Park Dráva menti területéről. Szórványgyűjtésekből származó anyagok azonban a hazánk egész területéről megtalálhatók a gyűjteményben az Őrségtől a Zempléni-hegységig.

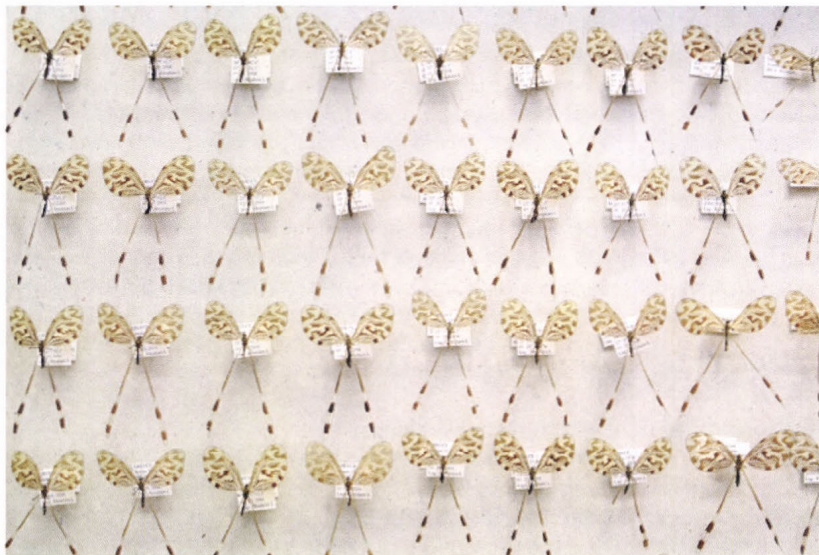
A hazai gyűjteményi anyag feldolgozott, azonban mikrotaxonomiai vizsgálatok szintjén további kutatásokra szorul. A gyűjtemény adatainak többsége publikált.

A nagylepke gyűjtemény másik része külföldi expedíciós utak anyagát őrzi. A következő országokból található benne példányok: Európa: Bulgária, Horvátország, Görögország, Románia, Szlovákia, Szlovénia; Ázsia: Csecsen-Ingus Köztársaság, Törökország, Irán; Afrika: Marokkó. A külföldről származó gyűjteményi anyag tárolási kapacitás hiánya miatt jelenleg még nem rendezett, adatai nem publikáltak, de összehasonlító anyagként jól kiegészítik a Kárpát-medencében előforduló fajok gyűjteményi anyagát.

Recésszárnyú-alkatú (*Neuropterida*) gyűjtemény

Jelenleg a múzeum legértékesebb és egyben legnagyobb gerinctelen állattani gyűjteménye a recésszárnyú-alkatú gyűjtemény. A recésszárnyú-alkatúakhoz három rovarrendet sorolunk: a nagyszárnyúakat (*Megaloptera*), a tevenyakúakat (*Raphidioptera*) és az igazi recésszárnyúakat (*Neuroptera*). Közismertebb csoportjaik a fátyolkák, a hangyalesők, a rablópillék, stb. A gyűjtemény kialakításának gyökerei még az 1980-as évek közepére vezethetők vissza, amikor Ábrahám Levente a múzeum alkalmazásába került és egy olyan tudományos kutatási témát választott, amelyet hazánkban eddig csak kevesen műveltek és a múzeum már akkor is szűkös anyagi lehetősége miatt a gyűjtemény elhelyezése ne jelenten különösebb problémát.

E csoportban végzett intenzív kutatómunkájának eredményeképpen többek között bizonyító példányt találunk hazánk szinte minden tájegységéről.

Nemoptera coa (Linnaeus, 1758) – A Balkán-félsziget endemikus kardösszárnyú fátyolkája Görögországból

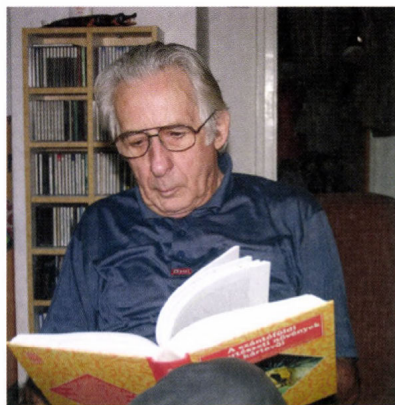
Részlet a nappali lepke gyűjteményből

Az egyik legdekoratívabb hangyaleső, a Madagaszkáron bennszülött *Palparellus voeltzkowi* (Kolbe, 1906)

A *Ptyngidricerus pakistanensis* Ábrahám et Mészáros, 2002 típuspéldányai Pakisztánból

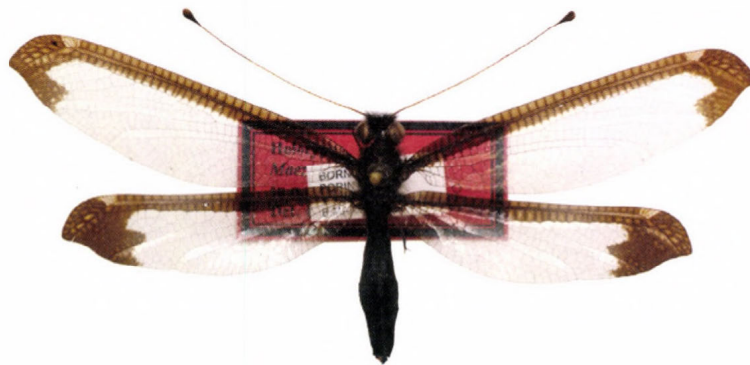

Prof. Dr. Mészáros Zoltán (1936–)

Kertészmezői diplomát szerzett, kezdetben Kazincbarcikán dolgozott városi főkeretként, majd 1963-tól a Növényvédelmi Szolgálat Identifikációs Csoport tagjaként tevékenykedett. Tanított a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, majd Kubában és Mexikóban töltött több évet, ahol rovartani kutatások mellett a kaktuszokat is vizsgálta. 1971-től MTA Növényvédelmi Kutatóintézetében kutató-entomológusként dolgozott. 1987-től pedig a Kertészeti Egyetem Rovartani Tanszékét vezette nyugdíjba vonulásáig. 13 könyvet, számos könyvrészletet, közel 150 tudományos cikket publikált. Több tudományos folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. Négy ciklusban a Magyar Rovartani Társaság Elnöke is volt. Munkáját számos kitüntetéssel jutalmazták, megkapta a Frivaldszky emlékérem bronz-, ezüst-, és aranyfokozatát is.

Részlet a levéldarázs gyűjteményből

A *Maezous harisi* Ábrahám, 2008 rablópille holotípus példánya Malajziából. A nem régen leírt faj Mészáros Zoltán (*Maezous*) és Haris Attila (*harisi*) nevét őrzi tiszteletből.

Maga a gyűjteményi anyag két részből áll. A recésszárnyú-alkatúak családjai, kisebb méretű példányai (zöldfátyolkák – Chrysopidae, barnafátyolkák – Hemerobiidae, liztesfátyolkák – Coniopterygidae) és a többi recésszárnyú család (Mantispidae, Sisyridae, Osmylidae) valamint a tevenyakúak (Raphidioptera) és a nagyszárnyúak (Megaloptera) üvegfiolákban alkoholban vannak konzerválva.

Az alkoholos gyűjteményi anyag többsége a hazai tájkeresési programok eredményeinek bizonyító példányait őrzi. Különösen gazdagon reprezentált benne a Dunántúli-dombság és a Magyar-középhegység területe. A gyűjteményben a fent említett családokból nemcsak hazai, hanem külföldi expedíciós utak alkalmával gyűjtött recésszárnyú anyag is megtalálható. Reprezentatív mennyiségű anyaggal rendelkezünk Szlovákiából, Szlovéniából, Horvátországból, Görögországból, Törökországból, Csecsen-Ingus Köztársaságból, Iránból és Marokkóból.

Az alkoholban őrzött példányok száma: 63000 db.

A nagyobb testméretű és látványos, színes szárnymintázatú recésszárnyú családok fajainak (hangyalesők, rablópillék, kardosfátyolkák) zömét preparált formában rovardobozokban tároljuk. A preparált példányok száma: 13000 db, de jelentős a feldolgozás alatt lévő anyagok mennyisége is.

A gyűjteményi anyag darabszáma csupán tájékoztató jellegű, de külön meg kell emlékeznünk a gyűjtemény egyes részeinek jelentőségéről is.

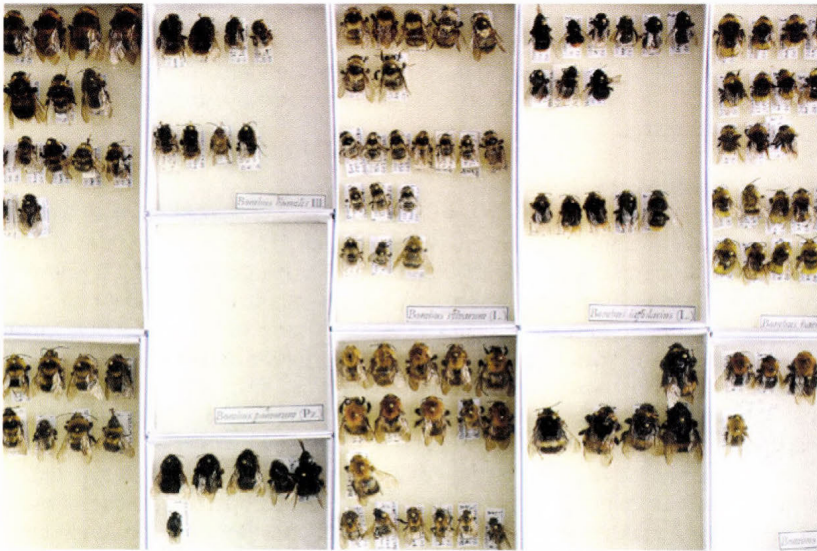
A hangyaleső (Myrmeleontidae) gyűjtemény elsősorban a Nyugat-Palearktikum területéről származik. Nagyságánál és fajgazdagságánál fogva az egyik legnagyobb európai gyűjtemény. Nagy számban találunk benne állatokat Törökországból, Iránból, Tadzsisztánból, Üzbegisztánból, Ománból, Pakisztánból és Marokkóból. Ezenkívül számos afrikai és ázsiai országból is őriz példányokat. A gyűjtemény gyarapításához Papp Zoltán kisebb magángyűjteményének megvásárlása valamint a hazai rovarászoktól ajándékként kapott jelentős számú példány is hozzájárult.

Minden gyűjteményben azok a példányok kiemelkedő jelentőségűek amelyeket névhordozó típuspéldányként tartunk számon. Ilyeneket őrzünk Iránból és Marokkóból, számuk a gyűjteményi anyag feldolgozásával a jövőben tovább növekszik.

A múzeum rablópille (Ascalaphidae) gyűjteménye nemcsak európai, hanem világviszonylatban is az egyik legjelentősebbnek számít. A gyűjteményt Dr. Mészáros Zoltán professzor, egyetemi tanár, a Magyar Rovartani Társaság egykori elnökének szenvedélyes gyűjtőtevékenysége alapozta meg. Gyűjteményi anyagát több részletben ajándékozta múzeumunknak. Intézményünk korábbi, kisebb méretű gyűjteményi anyaga egyesítve immár a Föld minden tájáról származó példányokkal vált igazán értékes gyűjteménnyé. A gyűjtemény feldolgozása során számos típuspéldánnyal is gazdagodott Iránból, Pakisztánból, Laoszból, Malajziából.

Hártyásszárnyú (Hymenoptera) gyűjtemény

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága hártýásszárnyú (Hymenoptera) gyűjteményének első szerzeménye Haris Attila adománya Kaposmérő és Keszthely környéki növényevő darazsak (Symphyta) voltak, 187 faj hozzávetőlegesen 800 példánya, amely 1992-ben került a múzeum tulajdonába. Ezt követte a fullánkös hártýásszárnyú (Aculeata) gyűjtemény megalapozása, amit 2001-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától pályázat útján elnyert anyagi forrásból hoztuk

A poszméhek több faja a fullánkos hártýásszárnyúak között védett

létre. Ebből Magyarország legnagyobb hártýásszárnyú magángyűjteményének (Józan-féle gyűjtemény) egy részét tudtuk megvásárolni, mintegy 9000 példányt. Az eltelt nyolc évben a gyűjtemény jelentősen gyarapodott, elsősorban Józan Zsolt által gyűjtött példányokkal, továbbá Haris Attila és Ábrahám Levente Látrány puszta TT. és Zselici TK területén történt gyűjtéseivel.

A gyűjtemény 991 fullánkos (méh és darázs) 21700 példányát, továbbá 295 növényevő darászfaj 3800 példányát tartalmazza. A parazitooid darazsak száma csekély, ez a része a gyűjteménynek nincs meghatározva, fejlesztése a jövő feladata, hiszen ebbe a csoportba tartozik a teljes magyar fauna mintegy 15%-a. A gyűjteményben található hártýásszárnyúak Szíriából, Marokkóból, Horvátországból és Görögországból. Az elmúlt évek gyarapodása következtében ez a vidéki múzeumok körében a leggazdagabb fullánkos Hymenoptera és a Bakonyi Természettudományi Múzeum (Zirc) után a leggazdagabb vidéki növényevő darázs (Symphyta) gyűjtemény.

A fullánkos hártýásszárnyú gyűjtemény legértékesebb fajai között elsősorban azokat kell megemlíteni, amelyek az utóbbi évtizedekben kerültek elő Magyarországon területén

A példányok 75-80%-a Dél-Dunántúlról, az anyag 20%-a a Bakonyból, a Kiskunságról, az Északi-középhegységből és az Őrségből származik. Az utóbbi években egyre több faj példány került a gyűjteménybe az Isztriai-félszigetről és Észak-Dalmáciából. Ábrahám Levente marokkói, és Rozner György szíriai gyűjtésének köszönhetően a gyűjtemény az onnan származó példányokkal is szépen gazdagodott.

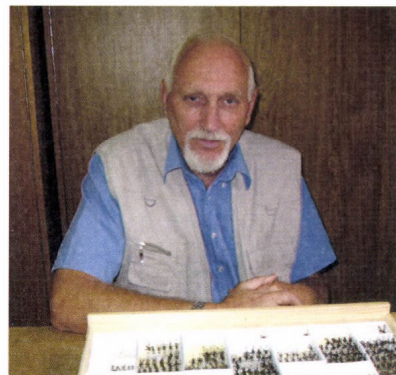
Rovarászok a Zselicben: Szeőke Kálmán, Szabó Gergő, Bárány Gusztáv, Ferincz Árpád, Rozner György és Tóth Sándor

Dr. Haris Attila PhD (1968–)

Project manager, field service engineer (IBM, GE). A Pannon Egyetem agrárkémikus, agrármérnöki szakán végzett, majd 2000-ben PhD. fokozatot szerzett. Tanára: Dr. Szabolcs János, doktori iskolaezeteje: Dr. Sáringer Gyula akadémikus. Kutatási területe az orientális levéldarazsak faunisztikája és rendszertana. Tizenhat ázsiai országból mintegy 215 új fajt írt le. Megjelent publikációinak száma: 54, szinte valamennyi angol nyelven, jelentős része külföldi szaklapokban, továbbá társszerzőségben egy tanulmánykötete a Natura Somogyiensis sorozatban látott napvilágot.

Az orientális faunisztika mellett Európa (Svédország és Spanyolország), a Kárpát-medence faunájával is foglalkozik.

Józan Zsolt (1943–)

Biológia-földrajz szakos tanár (1966) Kaposméről, majd nyugdíjba vonulásáig Meryén tanított. 1968-tól szakfelügyelőként, majd szaktanácsadóként is dolgozott. Diák-kora óta érdekelt a fullánkos hártýásszárnyúak iránt. Tanítómestere volt Dr. Weber Mihály főiskolai tanár és Prof. Dr. Móczár László nemzetközi hírű hymenopterológus. Az 1970–80-as években bekapcsolódott a hazai tájkatató programokba. Az 1980-as évek végétől a Somogy Megyei Múzeum Természettudományi Osztályának külső munkatársa. Nyugdíjba vonulása után a természettudományi gyűjteményt rendezi. 36 faunisztikai, ökofaunisztikai szakcikket publikált. Munkáját a Frivaldszky emlékérem ezüst fokozatával jutalmazták.

A gyűjteményben őrzük a nemzeti parkok (Duna-Dráva NP, Balatoni NP, Kiskunsági NP, Bükki NP, Őrségi NP) és tájvédelmi körzetek (Zselici TK, Keleti-Mecsek TK, Boronka-melléki TK, Mátrai TK) és természetvédelmi területek (Látrányi puszta TT, Baláta-tó TT, Szársomlyó TT) alapfauna feltárása során gyűjtött bizonyító példányok jelentős részét.

Tegzes (*Trichoptera*) gyűjtemény

A Somogy Megyei Múzeum tegzes gyűjteményének alapjait Nógrádi Sára és Uherkovich Ákos vetette meg a kilencvenes években. Ekkor már rendszeresen folyt a Dráva hazai szakaszának rovar-tani kutatása, többek között az SMMI Természet-tudományi Osztályának szervezésében. A kutatás jelentősebb mennyiségű gyűjteményi anyagot eredményezett, amelynek egy része a múzeumba került. Emellett Nógrádi és Uherkovich számos olyan anyagot dolgozott fel, amelyet Ábrahám Levente gyűjtött részben a megye területén, de ezen kívül is, akár külföldi gyűjtőit-jai alkalmával. Már az ezredforduló utáni években a fent említett külső munkatársaink csaknem minden megőrzött példánya ide került.

A rendszertanilag felállított gyűjtemény jól reprezentálja Somogy megye tegzeseit, de ezen felül izelítőt ad a magyarországi és közép-európai tegzesekből is. Mivel számos helyről csak ebben a gyűjteményben található dokumentum erejű bizonyító példányok, ezért igen jelentős a hazai múzeológia szemszögéből is. 2009-ben valamivel több, mint 800 gyűjteményi egységét (tételt) tartalmazza a gyűjtemény. A gyűjtemény túlnyomó része alkoholban megőrzött, fiolákban tárolt példány. Minden faj minden egyes gyűjtött mintából külön-külön fiolában van, benne az adatokkal ellátott ún. „lelőhely-cédula” és a faj neve, illetve a példányok száma.

Dr. Nógrádi Sára (1942–)

Középiskolai tanári működése alatt már foglalkozott rovar-tani témákkal. A tegzésekben (*Trichoptera*) 1982 óta mélyed el alaposabban. Ekkor – miután a pécsi Janus Pannonius Múzeum munkatársaként alkalmazták – kezdte meg rendkívül intenzív gyűjtő, feldolgozó és publikációs munkáját. Kezdetben a Dél- és Nyugat-Dunántúl tegzesein vizsgálódott, azonban tevékenységét hamarosan kiterjesztette gyakorlatilag az egész ország területére, és sok helyen (Bükk, Mátra, Aggteleki Karszt, Szatmár-Beregi-sík, Körösök vidéke, Bakony, Szigetköz) ugyancsak jelentős feltáró munkát végzett. Szakmai eredményeit mintegy 70 szakcikk és egy könyv reprezentálja. A tegzeseken végzett vizsgálataival mellett kiváló illusztrátor is: egy, a hazai bagolylepkékről írt könyv (*Natura Somogyiensis* 8.) mintegy 300 habitusrajzát készítette el magas szakmai színvonalon. 2000 óta nyugdíjas.

A törékeny testű, vízhez kötött fejlődésmentű tegzeseket alkoholos gyűjteményben tároljuk

Kabóca (*Homoptera*) gyűjtemény

2007-ben Prof. Dr. Sáringer Gyula akadémikus - lévén erőtéljes somogyi kötődése, itt járta alap-, és középfokú iskoláit – a Somogy Megyei Múzeumok Természettudományi Osztályának ajándékozta rovargyűjteményét. Ez a gyűjtemény reprezentálja azt a gazdag életpályát, amelyet a kiemelkedő tudós élete során bejárt, benne található mezőgazdasági kártevőkön végzett felmérések és kísérletek rovarökológiai vizsgálatok anyagai (bogarak – *Coleoptera*, növényevő darazsak – *Symphyta*, kabócák – *Homoptera* stb.). Kutatási területének megfelelően különösen a kabócagyűjtemény gazdag, 27000 preparált példány található benne. Ez a gyűjteményi anyag Magyarországon a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteménye után a legnagyobb. 2008-ban a gyűjtemény állagmegővését és fertőtlenítését biztosítottuk és ún. konténeres elrendezésben helyeztük el szabvány rovardobozokban. Sajnos a professzor úr, Gyszi bácsi 2009. tavaszán hirtelen bekövetkezett halála már nem tette lehetővé számára azt, hogy gyűjteményi anyagát rendezze. Így a gyűjtemény szakszerű felállítása, rendszerbe sorolása egy fiatal kutató feladata lehet majd a jövőben. A gyűjtemény különösen sok adatot tartalmaz Somogy megyéből és a Keszthelyi-hegységből.

Manna kabóca – hazánk egyik legnagyobb énekes kabócafaja

A Sáringer-féle kabóca gyűjtemény részlete

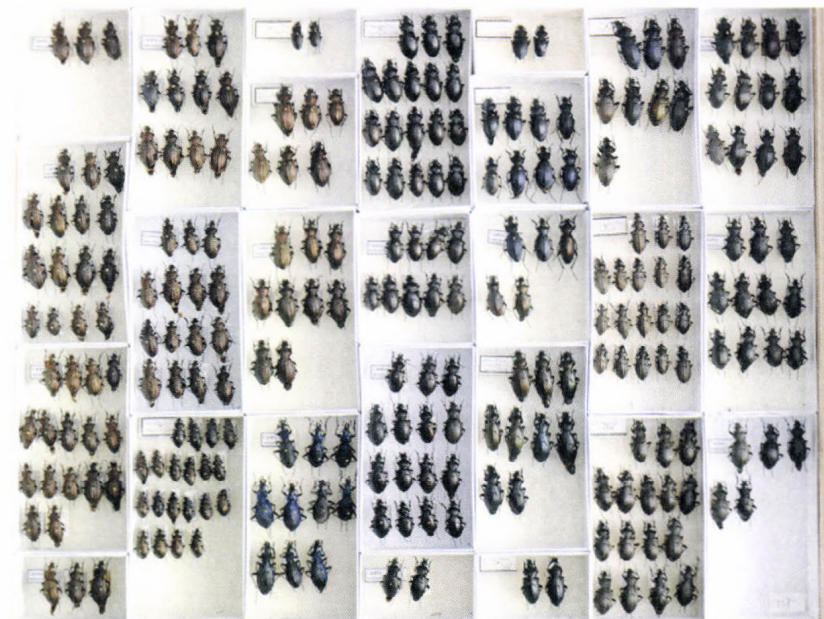
Bogár (Coleoptera) gyűjtemény

A Somogy Megyei Múzeum bogár-gyűjteményének megalapozását az a 10000 db Coleoptera példány jelentette, amely vétel útján került be a múzeum gyűjteményébe Rozner István magángyűjteményéből. 40 bogárcsalád 587 fajának kb. 90 %-a magyarországi gyűjtésekből származik, a fennmaradó 10 % a Kárpát-medence más területeiről, így a Felvidékről és Erdélyből gazdagítja a gyűjteményt. Ez utóbbiak olyan fajokat jelentettek, amelyek a jelenlegi határainkon belül nem fordulnak elő.

A magyarországi bogarak nagy része a Dunántúlról, az Északi-középhegységből és a Kiskunságból származik, de jelentős anyagot képviselnek a nemzeti parkokban és a tájvédelmi körzetekben gyűjtött fajok. (Kiskunsági NP, Balatoni NP, Bükk NP, Órségi NP, Fertő-Hansági NP, Aggteleki NP, és a Kőszegi-hegység TK).

Az elmúlt években a gyűjtemény jelentősen, mintegy 6000 példánnyal bővült, elsősorban ormányosbogarak (Curculionidae), hollyvák (Staphylinidae), levélbogarak (Chrysomelidae) kerültek a gyűjteménybe. Az anyagok többsége a Somogy-megyében végzet kutatási programokból származnak, elsősorban Rozner György gyűjtéseiből.

Az utóbbi két évtized viszonylag szabad utazási és gyűjtési lehetőségei külföldi anyagokkal gazdagították a múzeum bogárgyűjteményét. Így kerültek be a magyar múzeumokba is ritka fajok Ábrahám Levente iráni és marokkói, Rozner György

A futóbogarakat (Carabidae) konténeres rendszerű tároló-dobozokban őrizzük

Prof. Dr. Sáringer Gyula (1928–2009)

Elemi iskolát Nagybajomban, a gimnáziumot Kaposvárott végezte. Mezőgazdasági mérnöki diplomát 1951-ben szerzett, majd a Növényvédelmi Kutató Intézet tudományos segédmunkatársa lett. A mezőgazdasági tudományok kandidátusa fokozatot 1957-ben, a mezőgazdasági tudományok doktora fokozatot 1973-ban szerezte meg. 1956-ban Keszthelyre költözött és a Növényvédelmi Kutató Intézetben a kísérletes rovarokológiai munkája mellett, a kabócák (Homoptera: Auchenorrhyncha) taxonómiájával is foglalkozott. 1964-65-ben a Francia Mezőgazdasági Kutató Központ (Institut National de la Recherche Agronomique) ösztöndíjasa. Egyetemi tanári és egyben egyetemi rektori kinevezést 1993-ban kapott. 1993-1996 között a Pannon Agrártudományi Egyetem rektora. A Magyar Tudományos Akadémia 1990-ben levelező, 1995-ben rendes tagjává választotta. A Szent István Tudományos Akadémia, újraindítása után, 2000-ben rendes taggá választotta. 1998-2002-ig országgyűlési képviselő, a Felsőoktatási, Tudományos és Innovációs Albizottság elnöke.

Tudományos pályafutása alatt több száz dolgozata jelent meg hazai és külföldi szaklapokban, továbbá számos könyvet illetve könyvfejezetet írt. Tagja volt négy idegen nyelvű szaklap szerkesztőbizottságának, és számos hazai és külföldi tudományos társaságban töltött be tisztséget. Jelentősebb hazai kitüntetései: Magyar Rovartani Társaság Frivaldszky-emlékérem bronz (1962), arany (1985); Szent-Györgyi Albert-Díj (1995); Széchenyi-Díj (1998); Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (2005).

Csaknem minden európai országban, azonkívül az USA-ban Kanadában, Egyiptomban, Izraelben, Japánban, Vietnámban és Kínában járt hosszabb-rövidebb tanulmányúton.

2002-től professor emeritus a Pannon Egyetemen haláláig.

Gyűjteménye 2007-ben a Somogy Megyei Múzeumok Természettudományi Gyűjteményébe került.

Rozner István (1936–)

Híradásipari technikus, amatőr coleopterológus. Főleg három bogárcsaládra specializálódott: a levélbogarakra (*Chrysomelidae*), a sutabogarakra (*Histeridae*) és a dögbogarakra (*Silphidae*). A felsoroltakon kívül több bogárcsalád szerepel a mintegy 100000 példányt számláló magángyűjteményében. 1976-ban bekapcsolódott a tájkeletológiai programokba. Részt vett a hazai nemzeti parkok feltáró munkáiban. 1985-től a Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy) kutatóival együtt Erdély bogárfaunájának kutatásán is dolgozik. Nyugdíjba vonulása után 1996–2005 között a Magyar Természettudományi Múzeum Heteroptera gyűjteményében dolgozott. Tudományos, elsősorban faunisztikai munkásságát 37 szakcikk és könyv, továbbá több ismeretterjesztő közleménye és előadása jelenti. Szerkesztője a Magyar Rovartani Társaság belső folyóiratának, a Rovarász Híradónak. Munkáját a Frivaldszky Emlékérem bronz fokozatával jutalmazták.

Rozner György (1962–)

Agrármérnök, természetvédelmi őr. „Családi örökségként” már gyermekkorától foglalkozott bogarakkal. 1991-ben Somogyban letelepedve munkásságát is a megyére fókuszálta. Elsősorban levélbogarakkal (*Chrysomelidae*) és lemezescsápú bogarakkal (*Lamellicornia*) foglalkozik. Az elmúlt évtizedben részt vett a Somogyban folyó kutatási programokban pl. Dráva monitoring, a Látrányi-puszta TT. és a Nagyberek alapfauna feltárása. Tudományos, elsősorban faunisztikai munkásságát közel 20 szakcikk és poszter jelenti.

szíriai gyűjtéseiből. A bogárgyűjteményben napjainkban 17000 preparált és határozott példány található. Ez a tendencia várhatóan a jövőben is folytatódni fog és kiterjed más területekre is.

Kétszárnyú (*Diptera*) gyűjtemény

A Somogy Megyei Múzeumok Természettudományi Osztálya kétszárnyú gyűjteményét Dr. Tóth Sándor nyugalmazott múzeumigazgató, nyugdíjba vonulása után gyűjtött kollekciónak megvásárlása alapozta meg.

A gyűjtemény mintegy 65%-át az elmúlt 10 évben az ausztriai Kelet-Tirolban, valamint Svájc különböző vidékein (Közép-Svájcban, a mediterrán Tessinben és a szubalpesi régióban) gyűjtötte. Ugyancsak főleg ebből az időszakból, elsősorban a különböző nemzeti parkokból és természetvédelmi területekről, valamint tájkeletológiai programokból származik az átadásra került hazai anyag. Ezenkívül természetudományi osztályunk már rendelkezett egy kisebb, túlnyomórészt a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet kutatása során gyűjtött kétszárnyú anyaggal is, amelyet szintén Tóth Sándor gyűjtött. Együttesen a két gyűjtemény a múzeum kétszárnyú (*Diptera*) anyaga meghaladta a 10000 példányt. Ennek alapján, a hazai kétszárnyú gyűjtemények sorában a kaposvári a MTM Budapest, BTM Zirc és MM Gyöngyös után példányszám tekintetében, jelenleg a negyedik helyet foglalja el hazánkban.

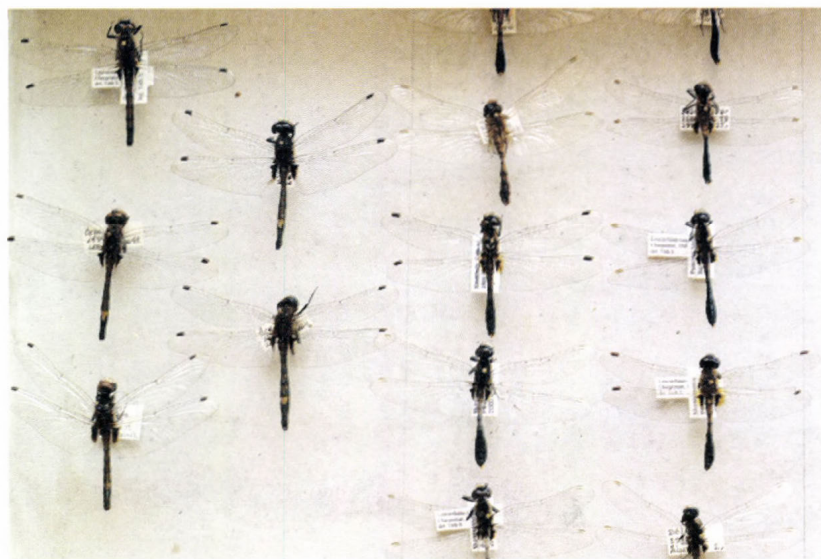
A gyűjtemény fajokban viszonylag gazdag, és taxonómiai szempontból is meglehetősen változatos. Sok hazai és főleg alpesi ritka fajt tartalmaz, amelyek egy része más hazai múzeumok gyűjteményeiben egyáltalán nem vagy legföljebb egy-két példányban található.

Szitakötő (*Odonata*) gyűjtemény

A Somogy Megyei Múzeumok Természettudományi Osztályának első szitakötő gyűjteménye Ábrahám Levente gyűjtései alapján állt össze még az 1980-as évek végén. Majd a különböző tájkeletológiai programok (Boronka-melléki TK, Látrányi puszta TT. stb.) alapfauna felméréseiből számos bizonyító példány került a gyűjteménybe. Az anyag gyarapításához jelentős mértékben járult hozzá Rozner György és Dr. Tóth Sándor. Az utóbbi személy a gyűjtemény határozását is végezte.

A kb. 50 rovardobozban tárolt gyűjtemény túlnyomó részét az 54 taxonból álló feldolgozott hazai anyag teszi ki, így a Magyarországon előforduló fajok 83%-áról tartalmaz elterjedési adatot.

A gyűjteményben 13 védett faj található, közülük kiemelkedik a fokozottan védett, ritka hegyiszitakötő (*Cordulegaster heros*), amelynek újabb hazai előfordulását az elmúlt években éppen a Zselicből sikerült kimutatni. Ugyancsak említést érdemel, hogy a gyűjteményben megtalálható valamennyi Natura 2000 szitakötő preparált példánya.

A töcsaszitakötőnek (*Leucorrhinia caudalis*) hazai legnépesebb populációi Somogyban élnek

A gyűjtött anyag fele a Bakony-hegységből és a Balaton-medencéből származik, de tartalmaz jelentős számban példányokat az ország számos más területéről (pl. Mecsek, Dráva mente, Baláta-tó, Zselic, Kiskunság, Kőszegi-hegység stb.) is.

Az elmúlt évek során az alapgyűjtemény – a hazai példányokon kívül – egy értékes, de egyelőre feldolgozásra váró külföldi anyaggal is bővült, amely Ábrahám Levente és Rozner György balkáni, iráni, törökországi, marokkói stb. expedíciós útjairól származik. Csekély számban előfordulnak a gyűjteményben távoli országokból (Mongólia, Kenya, Kuba, Zambia, Algéria, Tanzánia és Equador) származó példányok is.

A szitakötő gyűjtemény több mint 1500 preparált példányt és exuviumot tartalmaz.

Puhatestű (Mollusca) gyűjtemény

Az anyag első példányai az 1990-es évek elején a Természettudományi Osztály dolgozóinak gyűjtéseiből kerültek a gyűjteménybe, elsősorban ismeretterjesztési, kiállítási célból. Tudományos értékű anyag vásárlására 1993-ban nyílt lehetőség, amikor Zörényi Miklós magángyűjteményét sikerült megszerezni. A kollekció anyaga főként dél- és nyugat-dunántúli, alföldi és északi-középhegységi gyűjtésekből származik, hazánk faunáját mintegy 70 %-ban reprezentálta. Feldolgozását Varga András (Mátra Múzeum, Gyöngyös) végezte el 1994-ben. A gyűjtemény 160 fajt, 1189 lelőhelyadatot tartalmazott (összesen: 17508 db).

Újabb vásárlásra 1996-ban került sor, amikor Héra Zoltán puhatestű gyűjteménye került a rendszertani anyagba, illetve a külföldi kollekcióba. Revideálását szintén Varga András végezte el 1999-ben. A feldolgozásra került anyag 135 fajt, 222 lelőhelyadatot tartalmazott (összesen: 8817 db). E gyűjtemény már jelentős arányban tartalmazott somogyi lelőhely adatokat – elsősorban a Zselic, Belső-Somogy, Kapos-mente és Külső-Somogy Balaton-melléki területeiről. Első adatai 1983-as keltezésűek. Emellett a Móri-árok környékéről és sporadikusan a Kárpát-medence egyéb területeiről is voltak gyűjteményben példányok. Ez a gyűjteményvásárlás alapozta meg a külföldön honos fajok, főleg tengeri puhatestű gyűjtemény kialakítását. A gyűjteményt gyarapítók közül Dr. Mészáros Zoltán professzor úrtól és feleségétől, Dr. Vinyovszky Évától figyelemre méltó rendszerességgel érkeznek hazai és erdélyi tételek.

Wiesinger-féle gyűjtemény

A mintegy 2600 tételből és 18000 példányból álló kollekció 2004-ben ajándékozás révén került az múzeum gerinctelen zoológiai gyűjteményébe. A hagyaték döntő többségében csigaházakat tartalmazott, feltűnően alacsony a kagylók részaránya. Fossziliák és kis számban más taxonok (szivacsok, csalánozók) is megtalálhatók közöttük. Igazi értékét az adja, hogy számos kiváló egykor élt vagy ma is aktív malakológus munkásságának kézzel fogható tárgyi emlékei, ráadásul többségében a 20. század első felében gyűjtöttek. A legkorábbi tétel 1838-ból való. Nagyobbik hányada korábban dr. Tolnai Ferenc gyűjteménye volt. Ez a gyűjteményrész ismert malakológusok gyűjtéséből is tartalmaz tételeket (Streda, Knoch, Vásárhelyi, Soós, Waegele, Barthelmes, Geyer, Häslein, Klemm, Schlickum, Jaeckel, Modell, Waldén). A gyűjtemény másik nagy egysége Wiesinger nagyjából hazai (közép-európai) gyűjtéseit (1938?-1983) és neves hazai malakológusoktól kapott tételeit tartalmazza. A külhoni és fosszilis puhatestűek aránya elenyésző.

Saját gyűjteményén belül elkülönített egy összehasonlító anyagot is. A hazai kutatók közül tételeket találhatunk Brancsik, Károlyi, Sajó, Pócs, Szekeres, Varga, Pintér I., Pintér L., Agócsy, Vágvolgyi, Bába, Vásárhelyi gyűjtéséből. Az anyag tárolásánál nem rendszertani szempontokat vettünk figyelembe, hanem arra törekedtünk, hogy tudománytörténeti megfontolásból kutatóként különüljenek el a tételek. Wiesinger összehasonlító anyagán kívül saját gyűjtéseinél a hazai és külhoni tételek is elkülönülten találhatók.

Nógrádi-Uherkovich-féle gyűjtemény

Nógrádi Sára és Uherkovich Ákos zoológusok, egykor a pécsi Janus Pannonius Múzeum munkatársai voltak, akik a 2000-es években már nyugdíjasként tovább tevékenykedtek és intenzív malakológiai gyűjtő- és gyűjteménykészítő tevékenységet folytattak.

Malakológiai gyűjteményük összesen mintegy 10000 tételt számlál, folyamatosan gyarapodik. Ennek az anyagnak kb. felét 2008-ban 2200 tételt, 2009-ben 1948 tételt vásárolt meg a múzeum két részletben a Nemzeti Kulturális Alap pályázata és sponzori támogatás segítségével.

Dr. Tóth Sándor (1932–)

Felsőfokú tanulmányait az Egri Pedagógiai Főiskolán és a szegedi József Attila Tudományegyetemen végezte. Mint biológia-földrajz szakos tanár először Tardon (1953–1959), majd Hejőbábán (1960–1969) tanított. Ezt követően Bakonyi Természettudományi Múzeumban (1970–1991) biológus muzeológus, később múzeumigazgató. 1992-től nyugdíjas magánkutatóként az SMMI kétszárnyú (Diptera) és szitakötő (Odonata) gyűjteményét fejlesztette. A kétszárnyúakon belül elsősorban a csípőszúnyogok (Culicidae), a zengőlegyek (Syrphidae), a fűrkészlegyek (Tachinidae), továbbá néhány kisebb légy-család kutatását végezte Somogyban. Fő vizsgálati területe a Bakony és a Balaton-medence, nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek voltak. 200-nál is több szakmai publikációt írt, számos monografikus kötete jelent meg.

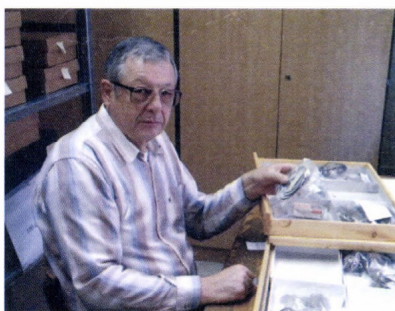

A virágokat gyakran látogatók a szép, színes zengőlegyek (Syrphidae)

Héra Zoltán (1965–)

Biológia-technika szakos általános (1988) illetve középiskolai tanár (1991). Jelenleg a Toldi Általános Iskola és Gimnáziumban tanít. Főiskolai éveit foglalkozik malakológiával. Az Országos Tudományos Diákköri Konferencián a Természettudományi Szekcióban zselici kutatásaival első helyezést ért el. Eddig főként a Dél-Dunántúlon kutatott. Részt vett a Duna-Dráva Nemzeti Park monitorozásában, a Magyar Biodiverzitási Napok kutatásaiban. Közreműködője volt Kaposváron a Somogy Természeti Örökségét bemutató és az Élet az ártéren c. (Gemenc) állandó kiállítások szakmai anyagainak elkészítésében. A múzeum lelkes külső munkatársaként a malakológiai kollektió folyamatos gyarapításán dolgozik.

Dr. Uherkovich Ákos (1941–)

Középiskolai tanári működése alatt már foglalkozott Dél-Baranya nagylepke faunájának vizsgálatával. 1972-ben a pécsi Janus Pannonius Múzeumban folytatta szakmai munkáját. Gyűjtő és feldolgozó munkája eleinte a Dél-Dunántúlra, majd Zalára és Vasra terjedt ki, de részt vett az Északi-középhegység lepkefaunájának vizsgálatában is. A nyolcvanas évek közepétől Nógrádi Sára témáját segítve a hazai tegzesek kutatásába kapcsolódott be, a kilencvenes évek végétől pedig a hazai és közép-európai puhatestűeket is vizsgálta. Eddig mintegy 140 szakcikk és 2 könyve jelent meg. Szakmai munkája mellett a hetvenes évek közepétől negyedszázadon át szervezte különböző dél-dunántúli védett területek kutatását, szerkesztette a múzeum kiadványait és vezette a természettudományi osztályt. 2002-től nyugdíjas, azóta is tevékenyen részt vesz különböző projekteken.

A puhatestű állatok házában gyűjteményét üveg fiolákban és nylon tasakokban tételként fiókos szekrényekben tároljuk

A gyűjtemény egésze szabályosan felállított anyag, meghatározatlan anyagot nem tartalmaz, azonban egyes csoportok esetén taxonómiai revízió válhat szükségessé. Az egyes tételek a lehető legpontosabb adatokkal vannak ellátva (a gyűjtemény neve; ország, település, közelebbi élőhely, biotóp, földrajzi koordináták, dátum, gyűjtő(k) neve), ugyanazon a cédulán szerepel a faj neve, auctora, a tételben lévő példányok száma, valamint a határozó, esetleg a revideáló neve.

Az anyag legnagyobb része a Dél-Dunántúl puhatestű faunáját reprezentálja. Különösen sok anyag található benne a Mecsekéből, a Zselicből, a Dráva és a Duna mellékéről. Viszonylag jelentősebb szigetközi anyagot is találunk benne. A gyűjtések többnyire természetvédelmi területeken folytak, éppen ezért kiindulási pontként tekinthetők ezek malakofaunisztikai alapfelmérésében és ökológiai, természetvédelmi kutatásában.

Határainkon túlról főleg Horvátországból, Szlovéniából, Olaszországból, Spanyolországból, Ausztriából, Görögországból és Szlovákiából tartalmaz nagyobb anyagokat, sok esetben igen nagy ritkaságokat. Ez utóbbi anyagok összehasonlító taxonómiai és állatföldrajzi vizsgálatokra is alkalmasak.

Külhoni puhatestű gyűjtemény

A külön szekrényben tárolt külföldi anyag 1000 tételt tartalmaz. A fajok kétharmada pontos lelőhelyi adattal rendelkezik. Többségében ajándékozás révén kerültek a gyűjteménybe, főként Ábrahám Levente, Nagy Lóránt, Bognár László és Héra Zoltán gyűjtéseiből. Fajsámát tekintve a horvát és az olasz anyag már jelentős, emellett Spanyolország, Bulgária, Görögország és Finnország területéről van nagyobb anyag. A lelőhelyi adat nélküli anyagban mediterrán illetve indo-pacifikus elterjedésű fajok vannak többségében. A látványos, kereskedelmi forgalomban kapható héjakon kívül néhány különlegesség is akad köztük Ausztráliából és Madagaszkárról.

Ábrahám Levente

